УНИВЕРЗИТЕТУ „ЏОН НЕЗБИТ“
ФАКУЛТЕТУ ЗА ПРАВО, ЈАВНУ УПРАВУ И БЕЗБЕДНОСТ
БЕОГРАД

ЗАВРШНИ РАД НА СТУДИЈАМА ТРЕЋЕГ СТЕПЕНА ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

На основу одлуке Већа факултета од , пошто смо проучили урађену ДОКТОРСКУ ДИСЕРТАЦИЈУ под називом:

„КРИВИЧНО ДЕЛО ПРЕВАРЕ КАО МОДЕЛ ОСТВАРИВАЊА САЈБЕР КРИМИНАЛА“

кандидата: дипломираног правника Живанке Миладиновић подносимо следећи:

Р Е Ф Е Р А Т

1. Основни подаци о кандидату

Живанка Миладиновић је рођена 16.01.1989. године у Београду. На Правни факултет Универзитета у Београду уписала се школске 2008/2009. године и на истом дипломирала 02.10.2012.године. Током целог школовања имала је статус редовног студента чије се образовање финансира из Буџета Републике Србије.

Мастер студије Правног факултета Универзитета у Београду, Јавно-правни модул (под-модул радно и социјално право) уписала је школске 2012/2013 године. На истим је положила све испите са просечном оценом 10 и одбранила мастер рад ,,Дисциплинска одговорност државних службеника у правном систему Републике Србије“ са оценом 10, као прва у генерацији школске 2012/2013.године.

2013 године уписује се на докторске студије на Факултету за право, јавну управу и безбедност на Мегатренд универзитету у Београду. Одслушала је и положла све предмете на студијском програму трогодишњих докторских академских студија за право, јавну управу и безбедност са просечном оценом 10.00 и испунила све предиспитне обавезе, према законом прописаним стандардима за трећи степен студија.

Живанка Миладиновић је стекла звање експерта у области ИТ технологије -European Computer Driving Licence Expert (JISA-Union of ICT Societies) 2007.године.

Завршила је бројне курсеве из области информатике у центрима NL Pro Group i TC Integra. Са одликом advanced- напредни ниво завршила је следеће обуке:Word processing- level advanced-(European Computer Driving Licence Advanced), Microsoft Word and Linux Writer (NL pro group- Center for Information Sciences and Technology), Pesentation- level advanced (European Computer Driving Licence Advanced), Sreadsheets-level advanced (European Computer Driving Licence Advanced), Microsoft Excel and Linux

Calc (NL pro group- Center for Information Sciences and Technology), Database-level advanced (European Computer Driving Licence Advanced),Курс мултимедије (NL Pro group- Center for Information Sciences and Technology) и др. У организацији Правног факултета Универзитета у Београду завршила је обуку за коришћење електронске правне базе Paragraf Lex и обуку за коришћење портала Службених гласила Републике Србије и база прописа. Према потврди издатој од Правно-пословне школе ``Београд`` постигла је IA класу у дактилографији.

Била је учесник следећих међународних конференција:
-Международная конференция „ Университеты мира`` на базе муниципального автономного общеобразовательного учреждения Домодедовской гимназии No 5, 20.04. 2015
-Международная конференция „Правовые, управленческие и гуманитарные проблемы деяательности государственных структур и хозяйствующих субъектов: российский и международный опыт``, Филиал Российского государственного гуманитарного университета в г. Домодедово, Домодедово, 21.04.2015
-The 2 end China (Ningbo) and CEEC Conference on Education Cooperation and Exchange, Ningbo, 10.06.2015
-The Seventh session of the international forum on crime and criminal law in the global era, IFCCLFE, Being, 28-30. 11.2015.

У научноистраживачком раду, објавила је више радова, и то:
-*„Улога и значај мреже контакт центара 24/7 у међународној сарадњи у области сајбер криминала*“, Четрнаеста међународна конференција „Међународна судска, тужилачка и полицијска сарадња у борби против криминала“, (14,2015, Тара) Тара од 24. до 28.јуна 2015. године , организатор: Удружење за међународно кривично право,уредник: проф др Срето Ного, Београд: Удружење за међународно кривично право: Интермекс, 2015, ISBN 978-86-6411-000-6, COBISS. SR-ID 207523084
-„*Civil service employment and current limits in respect of employment*”, The Fourth International Conference (4,2015): Employment,Education and Entrepreneurship (EEE 2015), October 14th-16th 2015, Creative Education for Employment Growth, organizer Faculty of Business Economics and Entrepreneurship, editors Radmila Grozdanic, Dragica Jovančević, Belgrade, 2015, ISBN 978-86-6069-114-1 (FBEE), ISBN 978-1-4951-7658-6 (BCG)
-„*Data protection and sme specificities*”, Medzinarodna vedecka konferencia Ekonomicky a socialny rozvoj Slovenska, Visoka škola ekonómie a menadžmenta, Verejnej Spravy v Bratislave, Bratislava, Novembar, 2015, ISBN 978-80-89654-23-9
-„*Global business and environmental management*“ ,Материалы международно й научно-практической конференции, часть 2, Комплексные проблемы техносферной безопасности, Воронеж: ФГБОУ ВПО „ Воронежский государственный технический университет``, 2015, Ч. II. ISBN 978-5-7731-0429-2
-*„Начини коришћења и злоупотребе информационих технологија у циљу реализовања међународне миграције“,*Међународни научни скуп „Миграције у XX I вијеку-узроци и последице (4:2016 Брчко), Том II, организатори: Европски универзитет Брчко дистрикт и Европски универзитет „Kallos“ Тузла, уредник: Мирко Кулић, Брчко: Европски универзитет Брчко дистрикта, 2016, Бања Лука, ISBN 978-99955-99-10-2, M 14

-„*Злоупотреба ауторитета и угледа личности на друштвеним мрежама*“, UDK: 004.738.5:343.533, Часопис за истраживање медија и друштва- Медијски дијалози, Vol IX, No23, Истраживачки медијски центар Подгорица, Подгорица, фебруар 2016, ISSN 1800-7074, UDK 316.774
-*„Српска дипломатија 1917. године“,* Научна конференција Право 2016, Београд 5-6 Мај, организатор: Факултет за пословно индустријски менаџмент „Унион-Никола Тесла“ Универзитета у Београду, Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, ICIM plus, 2016, ISBN 978-86-6375-054-8, COBISS . SR-ID 223162636
-*„Однос савезника према ратним циљевима Србије почетком 1918. године“,* Научна конференција Право 2016, Београд 5-6 Мај, организатор: Факултет за пословно индустријски менаџмент „Унион-Никола Тесла“ Универзитета у Београду, Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, ICIM plus, 2016, ISBN 978-86-6375-054-8, COBISS . SR-ID 223162636

Урадила је докторску дисертацију под насловом: ***КРИВИЧНО ДЕЛО ПРЕВАРЕ КАО МОДЕЛ ОСТВАРИВАЊА САЈБЕР КРИМИНАЛА***, обима 270 страна, 509.822 карактера, 2.193 параграфа, 83.375 речи у складу са стандардима за израду докторских дисертација.

Дисертација је прошла тест провере на софтверском програмау за утврђивање аутентичности текста који је показао да је текст дисертације аутентично и оригинално дело кандидата подобно за јавну одбрану.

2. Предмет и циљ докторске дисертације/уметничког пројекта

2.1. Предмет докторске дисертације

Основни проблем истраживања у овој докторској дисертацији посвећен је сајбер криминалу и кривичном делу преваре као моделу остваривања сајбер криминала.

У научним истраживањима овог проблема веома је значајан одговор на неколико питања која је кандидат обрадио и која су у исто врреме и основни проблеми истраживања у овој докорској дисертацији (дефинисање сајбер простора, појам сајбер криминала, модели остваривања сајбер криминала, кривично дело преваре као модел остваривања сајбер криминала, профил сајбер превараната и начини супротстављања сајбер криминалу).

Одговори на ова питања дали су теоријску слику проблема истраживања, али

њихова емпиијска примена оптерећена је различитим субјективним и објективним тешкоћама које су обрађене у овој дисертацији. У том смислу извршено је свеобухватно теоријско-емпиријско истраживање кривичног дела преваре као модела остваривања сајбер криминала.

Главни предмет истраживања у овој докторској дисертацији јесте кривично дело преваре као модел остваривања сајбер криминала тј. лажно приказивање и прикривање података с циљем да се прибави противправна имовинска корист, где се компјутер или рачунарска мрежа употребљавају као средство или циљ, доказ или окружење извршења кривичног дела.

Полазећи од тога, предмет истраживања су акти манипулације којим се жртве наводе да одају поверљиве информације о себи у сајбер простору као “заједници” сачињене од мреже компјутера у којој се елементи традиционалног друштва налазе у облику бајтова и битова.

Кривично дело превара је начин остваривања сајбер криминала (engl. *Cyber crime*), који представља облик криминалног понашања, код кога се коришћење компјутерске технологије и информационих система испољава као начин извршења кривчног дела, где се компјутер или рачунарска мрежа употребљавају као средство или циљ, доказ или окружење извршења кривчног дела. Поред кривичног дела преваре, остали начини остваривања сајбер криминала су: злоупотреба мреже за ширење недозвољеног материјала, дечија порнографија, упад у систем као модел остваривања сајбер криминала, сајбер тероризам и сајбер ратовање.

Сврсисходност предмета истраживања огледа се у откривању, објашњењу и научном потврђивању начина извршења кривичног дела преваре као модела остваривања сајбер криминала.Техника социјалног инжињеринга је заступљена код кривичног дела преваре као модела остваривања сајбер криминала и представља психолошки утицај на жртву искоришћавањем хеуристичког начина размишљања. Развој информационо-

комуникационих технологија условио је развој малициозних програма који су моћно оружје у рукама сајбер преваранта. У раду су приказани разни малициозни програми и њихово деловање приликом одвраћања од систематичног размишљања и немарности корисника интернета. Комбиновани модел је најзаступљенији и као најсофистицираније начин за остваривање циљева сајбер преваранта с разлогом је обрађен у докторској дисертацији.

У тежњи да се прикаже профил лица која чине ту врсту криминала, предмет истраживања су и мотиви који узрокују извршење те врсте кривичних дела, психолошки профил лица и њихова класификација на аматере и професионалце тј. хакере у области информационих технологија.

Значајан део предмета истраживања представља регулација сајбер криминала као веома важан корак у супротстављању, и то путем следећих сегмената: иностранa и домаћа регулатива. Том приликом, приказана је правна регулатива преваре као модела остваривања сајбер криминала, приликом чега је обрађено законодавство Републике Србије путем регулатива датих у Кривичном законику и Закону о организацији и надлежности државних органа у борби против високотехнолошког криминала. Такође, ради бољег сагледавања проблема, дата је упоредна правна анализа законодавства различитих држава које су донеле посебан закон о сајбер криминалу.

Због специфичности кривичних дела сајбер криминала, њихово откривање и доказивање битно се разликују од класичног вида криминала. У раду су приказане те специфичности, а приказани су и електронски докази и њихова заштита, идентификација, прикупљање, анализа, реконструкција и презентација.

О проблему и предмету истраживања постоји несређена научна и стручна литература. Оригиналност предмета истраживања у овој докторској дисертацији огледа се у спровођењу студија случаја у низу из којих је понуђена оригинална научна грађа за успостављање савремених стандарда, процедура и поступака у супротстављању и

сузбијању сајбер криминала.

2. Циљеви докторске дисертације

Основни циљ истраживања у овој докторској дисертацији јесте да се, пре свега, укаже на друштвени и научни значај темељног и објективног проучавања кривичног дела преваре као модела остваривања сајбер криминала као једне од најозбиљнијих безбедносних претњи које се одигравају у сајбер простору на почетку 21. века, те упозори научна и шира јавност на могуће последице и размере које могу попримити сајбер преваре у 21. веку.

2.1. Научни циљеви истраживања

Научни циљеви истраживања у овој докторској дисертацији су *дескрипција (опис), класификација и типологизација* начина остваривања сајбер криминала и појавних облика сајбер превара као начина остваривања сајбер криминала, те *научно откриће и научно објашњење* главних чинилаца сајбер превара у сајбер простору и *научна прогноза* даљег процеса развоја сајбер превара и могућих облика борбе против сајбер превара у ближој и даљој будућности.

Основни друштвени циљеви истраживања јесу идентификација реалних безбедоносних претњи од сајбер превара; анализа директних и индиректних разлога несигурности сајбер простора и појаве сајбер превара; идентификовање главних актуелних и потенцијалних актера и начина њиховог деловања у сајбер преварама и стварање основе за успостављање концептуалног аналитичког модела за испитивање остваривости сајбер превара у сајбер простору Републике Србије и основе за редефинисање стратегије борбе против сајбер превара.

2.2. Друштвени циљеви докторске дисертације

Резултати истраживања произашли из ове докторске дисертације могу користити свим научним дисциплинама које као предмет истраживања имају феномен сајбер криминал. Будући да је први корак у борби против тих негативних појава стварање свести о постојању опасности од тог проблема, ова докторска дисертација је покушај да се различити аспекти сајбер криминала, с нагласком на сајбер криминалу који се врши

помоћу кривичног дела преваре, прикажу и приближе стручној јавности, као и колегама у институцијама за борбу против сајбер криминала, а с пуном вером у њихова даља залагања на путу супротстављања тој појави.

2. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Хипотетички оквир истраживања садржи једну генералну хипотезу истраживања и шест посебних хипотеза са припадајућим појединачним хипотезама истраживања

4.1. Генерална хипотеза истраживања

Генерална хипотеза истраживања гласи: *Економски и информатички прогрес, процес глобализације и развој саобраћајне инфраструктуре допринели су порасту сајбер криминала у свим државама света.*

4.2. Посебне и појединачне хипотезе истраживања

Прва посебна хипотеза (Х-1) гласила је**:** *У правном систему Републике Србије кривично дело преваре је у основи добро регулисано, у складу са стандардима земаља које припадају континенталном правном систему.*

Појединачне хипотезе:

1) У правном систему Републике Србије кривично дело преваре је у основи добро регулисано, али су присутни проблеми у његовој практичној примени.

2) У правном систему Републике Србије кривично дело преваре је регулисано у складу са стандардима земања које припадају континенталном правном систему, али у практичној примени постоје недоследности.

Друга посебна хипотеза (Х-2) гласила је: *Кривичноправна и криминолошка теорија о сајбер криминалу у Републици Србији заостаје за савременом теоријом ове врсте криминалитета.*

Појединачне хипотезе:

1) У Републици Србији није на потребном нивоу развијена кривичноправна и

криминолошка теорија о сајбер криминалу.

2) У Републици Србији кривичноправна и криминолошка теорија о сајбер криминалу заостаје за савременом теоријом ове врсте криминалитета.

Трећа посебна хипотеза (Х-2) гласила је: *Што су модалитети остваривања кривичног дела сајбер превара развијенији, то су и последице преваре као модела остваривања сајбер криминала веће.*

Појединачне хипотезе:

1) Развој компјутерске технологије, смањење ризика извршењем без физичког присуства у виртуелном свету и тешкоће у откривању утичу на повећање злоупотреба сајбер простора као средства масовне комуникације.

2) Доступност компјутерских технологија широком кругу корисника, повећава ризик извршења кривичног дела сајбер криминала без физичког присуства у виртуелном свету.

Четврта посебна хипотеза истраживања (Х-4) гласила је: *Лоша економска ситуација, недостатак сталног запослења, жеља за сигурном егзистенцијом и пад моралних вредности утичу на усавршавање начина извршења сајбер превара.*

Појединачне хипотезе:

1) У начинима извршења преваре као модела остваривања сајбер криминала присутан је модел социјалног инжењеринга.

2) У начинима извршења преваре као модела остваривања сајбер криминала доминира употреба малициозних програма.

3) У начинима извршења преваре као модела остваривања сајбер криминала у значајној мери присутан је конбиновани модел.

Пета посебна хипотеза истраживања (Х-5) гласила је: *Од профила сајбер превараната зависи поступак откривања и доказивања преваре као модела остваривања сајбер криминала.*

Појединачне хипотезе:

1) Од психолошког профила сајбер превараната зависе мотиви сајбер превара.

2) Постоји више врста сајбер превараната, од аматера и хакера до организованих сајбер криминалних група.

3) Откривање и доказивање сајбер превара зависи од модела остваривања сајбер криминала.

Шеста посебна хипотеза истраживања (Х-5) гласила је: *Успех борбе против сајбер криминала зависи од ефикасности државних органа Републике Србије, активности међународних организација и међународне сарадње релевантних субјеката на националном, регионалном и глобалном нивоу.*

Појединачне хипотезе:

1) Успех борбе против сајбер криминала зависи од ефикасности државних органа Републике Србије.

2) Ангажовањем посебног тужилаштва, судова и службе за борбу против сајбер криминала у оквиру Министарства унутрашњих послова, смањује се број неоткривених, неразјашњених и недоказаних сајбер превара.

3) Успех борбе против сајбер криминала зависи активности међународних организација.

4) Успех борбе против сајбер криминала зависи од развијености међународне сарадње релевантних субјеката на националном, регионалном и глобалном нивоу.

4. Кратак опис садржаја

АПСТРАКТ

УВОД

2.4.2 Временска димензија криминалног деловања

2.4.3 Начин вршења и откривања сајбер криминалних радњи

2.4.4. Специфичан профил учиниоца сајбер кривичних дела

2.4.5 Вишеструка улога рачунарске технологије

2.5. Појавни облици сајбер криминала

3 КРИВИЧНО ДЕЛО ПРЕВАРА КАО МОДЕЛ ОСТВАРИВАЊА САЈБЕР КРИМИНАЛА

3.1. Појам превара као модел остваривања сајбер криминала

3.1.1 Други модели којима се остварује сајбер криминал

3.1.1.1 Злоупотреба мрежа за ширење недозвољеног материјала као модела

за остваривање сајбер криминала

3.1.1.2 Дечија порнографија

3.1.1.3 Упад у систем као модел остваривања сајбер криминала

3.1.1.4. Сајбер тероризам и сајбер ратовање

3.2. Класификација модела превара у оквиру сајбер криминала

3.2.1. Нигеријска превара

3.2.1.1 Најпознатији случајеви нигеријске преваре

3.2.1.2 Случај Miss Wumi Abdul

3.2.1.3 Случај Orient Bank Nigeria PLC

3.2.1.4 Случај charity distribution

3.2.1.5 Случај Use for the less privileged

3.2.1.6 Случај Mrs Tema Williams

3.2.1.7 Случај Johnson Savimbi

3.2.1.8 Случај Mother Sarah Alan Rowland

3.2.1.9 Случај Engr David Koni

3.2.1.10 Случај Sgt. Joey Jones

3.2.1.11 Случај Mr. Wong Du

3.2.2. Преваре ауторитета (преваре с лажним профилима, тј. лажним и компромитованим профилима)

3.2.3. Спем (spam) преваре

3.2.4. Преваре с наградама – scam преваре

3.2.4.1 Најпознатији случајеви преваре са наградама

5.5. Доказивање превара као модела остваривања сајбер криминала

6 НАДЛЕЖНОСТ ДРЖАВНИХ ОРГАНА У БОРБИ ПРОТИВ САЈБЕР КРИМИНАЛА

6.1. Надлежност државних органа у борби против сајбер криминала у Републици Србији

6.1.1. Служба за борбу против сајбер криминала у оквиру МУП-а

6.1.2. Посебно тужилаштво у случајевима сајбер криминала

6.1.3. Надлежност и организација судова у случајевима сајбер криминала

6.2. Активности међународних органа и организација на пољу сузбијања сајбер криминала

6.2.1 Уједињене нације

6.2.2 Генерална скупштина

6.2.3 Канцеларија Уједињених нација за дрогу и криминал

6.2.4. Савет Европе

6.2.5. Међународна унија за телекомуникације

6.2.6. Удружење земаља Југоисточне Азије

6.2.7. Организација за економску сарадњу и развој

6.2.8. Организација Северноатлантског споразума

6.2.9 Европска унија

6.2.10. Комонвелт

6.2.11. Азијско-пацифичка економска сарадња

6.2.12 Лига арапских држава

6.2.13 Организација америчких држава

6.2.14 Афричка унија

6.2.15. Група осам најразвијенијих земаља

6.2.16 Шангајска организација за сарадњу

6.3. Међународна сарадња у области сајбер криминала

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

ПРИЛОЗИ

Прилог број 1- Списак држава потписница Конвенције о високотехнолошком криминалу

Прилог број 2- Правни прописи из области сајбер криминала

ЛИТЕРАТУРА

5. Остварени резултати и научни допринос

6.1. Научна оправданост истраживања

Овај вид криминала за разлику од других не представља још увек заокружену феноменолошку категорију, те су у овој области изостале дефиниције и прецизна одређења категоријално-појмовног система.

Отуда се научна оправданост ове дисертације изражава, пре свега, као допринос у спознаји саме појаве кривичног дела преваре као модела остваривања сајбер криминала, њеном разликовању од осталих модела остваривања сајбер криминала, као и у сагледавању њеног места и значаја у области кривичноправних наука.

Такође, научна оправданост истраживања у овој дисертацији повезана је са претпостављеним доприносом науци кроз верификаторне резултате истраживања облика сајбер превара (проверу и постављање нових хипотеза), чиме је дат допринос методологији, логици и истраживању појавних облика сајбер превара.

У том смислу, научна оправданост резултата истраживања у овој докторској дисертацији се може изразити и као допринос научној теорији кривичног права.

6.2. Друштвена оправданост истраживања

Као веома специфичан облик преваре који има међународне размере и изазива оштећења која се могу исказати стотинама милиона америчких долара, сајбер превара заслужује посебну пажњу и анализу. Сајбер право није развијено у Републици Србији. Ово истраживање има за циљ да кроз анализу преваре као модела остваривања сајбер криминала укаже на нужност правног регулисања сајбер простора и стварања и примене сајбер права, како би Интернет и остале мреже биле правно регулисана поља, а не изворишта криминала које штети како појединцу, компанијама, тако и целокупном друштву.

6. Закључак

Предложена тема докторске дисертације „ *Кривично дело преваре као модел остваривања сајбер криминала*“ кандидата Живанке Миладиновић припада научној области правних наука.

Докторска дисертација је урађена према одобреној пријави, методолошки коректно заснована и научно оправдана због значаја за дефинисање сајбер простора и сајбер криминала, као и за проналажење адекватне правне и институционалне основе супротстављању овој врсти друштвеног зла која доживљава експанзију развојем информационе технологије.

Поред тога, рад садржи адекватну и кохерентну научну апаратуру, укључујући фусноте, најважније изводе, кључне речи, као и списак литературе коришћене приликом израде.

У последњем периоду, мали је број монографија и чланака у нашој стручној литератури која се бави истраживањем ове врсте негативне друштвене појаве. Будући да је борба против сајбер криминала један од услова безбедног коришћења рачунара и рачунарских мрежа, како на међународном, тако и на националном нивоу, сматрамо да би докторска теза са овим насловом могла да пружи одговоре на нека од тих питања.

Из научне заснованости предложене докторске дисертације произилази и њена друштвена оправданоост која се огледа у намери кандидата да кроз коректну теоријску разраду и упоредну анализу пружи помоћ државним органима у циљу остваривања ефикаснијег и функционалнијег система заштите од ове врсте друштвеног зла.

Полазећи од научне и друштвене заснованости и оправданости предмета докторске дисертације, а имајући у виду и научно развојни пут кандидата, Комисија сматра да је кандидат Живанка Миладиновић подобна за одбрану предложене докторске дисертације. Сматрамо да докторска дисертација у наведеној форми испуњава услове да буде прихваћена за одбрану. Она је методолошки конзистентна и садржи све елементе у складу са којима је кандидат успешно верификовао генералну хипотезу.

Имајући у виду наведене аргументе, Комисија за оцену подобности кандидата и теме, сходно захтевима постављеним у упутству за израду завршних радова на студијама другог и трећег степена, са задовољством предлаже Сенату Џон Незбит Универзитета у Београду да се кандидату Живанки Миладиновић одобри одбрана докторске дисертације под називом „ *Кривично дело преваре као модел остваривања сајбер криминала*“.

Место и датум:
Београд, 03.06.2016.

Чланови Комисије за оцену завршног рада

проф. др Срето Ного (ментор)
Факултет за право, јавну управу и безбедност

проф. др Нђо Даниловић (члан)
Факултет за право, јавну управу и безбедност

проф. др Саша Ковачевић (члан)
Правни факултет, Универзитет у Нишу